

TÜRKEİ

Prof. Dr. Bahri YILMAZ

Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi

12 Şubat 2014

www.kas.de

www.kas.de/tuerkei

www.kas.de/tuerkei

TÜRK EKONOMİSİ NEREYE KOŞUYOR?

1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler, Türk ekonomisi üzerinde büyük tahribat yapmış, tedavisi çok uzun sürmüş ve maliyeti oldukça yüksek olmuştur. Türkiye 2001 krizini Kemal Derviş'in yönetiminde başarılı bir şekilde atlattı ve ekonominin makro dengeleri tekrar yerlerine oturtulmuştur.

Türk ekonomisi 2002 yılından itibaren oldukça başarılı bir performans göstermiştir. Bunun sonucunda, Türkiye G-20 içerisinde 16. sıraya ulaşmış ve aynı zamanda Avrupa'nın 6. güçlü ekonomisi konumuna gelmiştir. Bunun da iki önemli nedeni vardır. Birincisi, aynı yıl içerisinde iktidara gelen AKP hükümeti, IMF yönetiminde istikrar politikalarını aynen devam ettirmiştir. Bunun yanı sıra, Erdoğan hükümetinin başlattığı reform hareketine, ABD ve AB'den tam destek verilmiş ve 2005'de Brüksel ile üyelik müzakereleri başlamıştır. İkinci önemli bir faktörde 2002- 2008 yılları arasında dünya ekonomisi istikrarlı bir yükseliş çizgisini yakalamış ve Türkiye dış dünyadaki mali fonlardan büyük ölçüde yararlanmış.

2008/2009 yıllarında ABD'de ortaya çıkan dünya finans krizinin etkisiyle, Türk ekonomisi de güçlü bir sarsıntının içersine girmiş, büyüme hızı yavaşlamış, ihracatı gerilemiş ve işsizlik artmıştır. Fakat daha sonraki yıllarda ekonomi kamu harcamaları ve tüketim harcamalarının katkısıyla canlanan iç talep sonucunda tekrar eski yükseliş trendini yakalamıştır.

Ne değişti? Neden ekonomi kırılgan hale geldi?

2013 yılı siyasi ve ekonomik hayatımız açısından çok çalkantılı bir yıl olmuştur. Geçen yıl içerisinde makro ekonomik göstergelerin olumsuz sinyaller vermeye başladığını ya-

kından izliyoruz. Bu kısa yazımızda Türk ekonomisinin son günlerdeki dikkat çekici gelişmeleri ve bunların nedenleri üzerinde duracağız.

2013 yılında 11 yıldır tek başına iktidarda olan AKP hükümeti iki önemli ve beklenmeyen politik gelişme ile karşı karşıya kalmıştır. Birincisi, "Gezi olayları" ve diğeri de, 17 Aralık krizi

17 Aralık sonrası yargı ve emniyet güçleri içerisinde radikal personel değişiklikleri yapılmıştır. Ayrıca, internet kullanımının sınırlandırılması gündeme gelmiş ve basında hissedilir bir otokontrol mekanizması kurulmuştur. Hükümetin siyasi ve ekonomik otoriteyi yürütmenin tekeli altında toplama girişimlerine karşı uluslararası toplumda da tepki ortaya çıkmıştır. Siyasi gelişmelerin Türk ekonomisi üzerinde de önemli yansımaları olmuştur.

TÜRK EKONOMİSİNDEKİ SON GELİŞMELER VE ÖNE ÇIKAN SORUNLAR

Fed Başkanı Bernanke'nin 22 Mayıs 2013 tarihinde "Fed'in aylık 85 milyar ABD doları büyüklüğündeki varlık alımlarını yıl içerisinde önce azaltması ve sonrada durdurması yönündeki parasal sıkılaştırma sinyalleri sonucunda, gelişmekte olan piyasa ekonomilerinin risk primlerinin önemli oranda yükseldiğini ve yatırımcıların risk iştahının azaldığını gözlemledik. Kısacası, azalan küresel likidite-azalan küresel risk iştahı yapısal kırılganlıkları ortaya çıkarmıştır. Buna ilaveten, Fed'in 18 Aralık'ta para musluklarının kısacığını açıklamasıyla döviz ve menkul kıymetler piyasalarında sert dalgalanmalara neden olmuştur. Borsa dolar bazında %16 değer kaybetmiştir.2013 yılının başından bu yana Türk Lirası ABD doları karşısında %23,4 ve Euro karşısında ise %27,5 değer

NEWSLETTER

INTERNATIONALE
ZUSAMMENARBEIT

AUSGABE 2 | APRIL 2007

www.kas.de

kaybetmiştir. Politik istikrarsızlık ciddi bir güvensizlik ortamı yaratmış ve kırılğanlıkların derinleşmesine katkıda bulunmuştur.

2014 yılı başında Türkiye, Güney Afrika, Brezilya, Hindistan ve Endonezya ile birlikte küresel ekonominin şimdilik 5 kırılğan ülkesi arasında yer almaktadır. Bu ülkelerin kırılğanlık değerlendirmeleri, büyüme hızlarına, faiz oranlarına, enflasyonlarına, cari işlemler açığının ve ulusal paraların değerindeki değişime göre yapılmaktadır. Tüm bu göstergelere bakıldığında Türk ekonomisi durumunu daha iyi anlıyoruz.

Döviz-faiz sarmalı

Merkez bankası 2013 yılındaki döviz fiyatlarındaki artışı önce döviz rezervlerini kullanarak önlemeğe çalıştı ve başarılı olmadı. Daha sonrada elindeki ikinci önemli politika aracı olan faiz artırımını zamanında devreye sokamadı. Bunun da nedeni, bir tarafta faiz artırılmasına karşı olan Başbakan Erdoğan öte yandan faiz aracı devreye sokulmadan dövizdeki artışın durdurulamayacağını savunan piyasa oyuncuları ve iktisatçılar. Merkez Bankası faizi zorunlu olarak yükseltti ve faiz haddi önce %7.75'den % 9'a ve daha sonra %12'ye yükseltildi. Bu düzeyde bir faiz artışı gecikmiş bir karardı. Ayrıca, faizlerdeki artışında dövizdeki yükselişi durdurabileceği kesin değil.

Eğer döviz fiyatları artışı devam ederse tek-rar faizlerin artırılması zorunlu hale gelebilir ve ekonomi faiz haddi-döviz sarmalına girebilir. Faizlerin yükselmesi bankalardan kredi kullanan tüketici, sanayicilere ek yük getirecektir. Yine aynı şekilde, devletin de borç yükü artacaktır. Hazine daha yüksek faizle eski borçlarını değiştirecek ve piyasaya süreceği yeni tahviller için daha yüksek faiz ödeyecektir. Ayrıca, daha önceki yıllarda düşük faizli devlet iç borçlanma senetlerinin sahipleri zarar edecek ve sahip oldukları senetlerin piyasa değerleri düşecektir.

Merkez Bankasının rakamlarına göre, özel sektörün yurtdışına 151 milyar dolar uzun vadeli ve 129 milyar dolar kısa vadeli döviz

kredisi borcu var. Döviz kurlarındaki artış ile birlikte borçlarının T.L karşılıklarında önemli maliyet artışları ortaya çıkacaktır. Aynı şekilde, yurt içindeki finans kuruluşlarından döviz kredisi kullananların T.L cinsinden borç yükleri de artacaktır.

Enflasyon kontrol edilemiyor

Kısaca özetlersek, gerek faiz artışları ve gerekse döviz fiyatlarındaki artışlar üretim maliyetlerine ve dolayısıyla mal ve hizmetlerin fiyatlarına yansıtacaktır. Bunun sonucunda enflasyonun hızlanması beklenebilir. Merkez Bankası 2013 yılı için enflasyon %5 tahmin etmiş, fakat bu rakam yıl sonunda %7.4 olmuştur. Bir başka deyişle, Merkez Bankası enflasyonla mücadelede başarılı olamamıştır.

Düşük iç tasarruf oranı ve Cari İşlemler açığı:

Türk ekonomisinin geçmiş yıllardan gelen iki önemli temel sorunu vardır. Birincisi, iç tasarruf oranı düşüktür. Bu oran Çin'de ise %45'ken Türkiye'de sadece %14,5 dir. Bu nedenle de ülkedeki yatırımları finanse etmek için dış kaynağa ihtiyaç vardır. İkincisi de, cari işlemler açığı yatırım-tasarruf dengesizliğinden kaynaklanmaktadır. Türk ekonomisinin döviz giderleri gelirlerinden daha fazladır. Cari işlemler açığını kapatılabilmek için yurt dışından borçlanıyoruz. Bu güne kadar açığımızı, dolaysız yabancı sermaye yatırımları, portföy yatırımları ve dışarıdan alınan kredilerle karşılıyoruz. Bugüne kadar cari işlemler açığının dış kaynaklar yoluyla ile kapatmak herhangi bir sorun yaratmadı. Özellikle reel faiz yüksek olduğu sürece sıcak para ülkemize akmaya devam etti ve "sıcak para" yoluyla elde edilen faiz gelirleri vergilendirilemedi.

2014 yılı cari işlemler açığı sorunu daha da derinleştireceğe benziyor ve 55 milyar dolarlık bir cari açık bekleniyor. Toplam dış borç 372 milyar dolara ulaştı. Buna ilaveten, 2014 yılında kısa ve uzun vadeli döviz borçlarının vadesi gelen ana para ve faiz ödemelerinin toplam tutarı 165 milyar dolardır.

TÜRKİE

Prof. Dr. Bahri YILMAZ
Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi

12. Februar 2014

www.kas.de
www.kas.de/tuerkei

Kısacası bir yıl boyunca her ay 18 milyar dolar bulmak zorundayız. 2013'de cari açığın GSMH'ya oranı %7,7 dolaylarında gerçekleşmiştir. 2013 Aralık ayında, Türkiye'de ortaya çıkan siyasi belirsizlikler, Türkiye'nin risk primini (Credit DefaultSwap) hızla yükseltti. Bunun sonucunda, Türk ekonomisinin kredi notunun yeniden değerlendirilmesi gündeme gelebilir.

Sorunlu dış ticaret

Cari işlemler açığının temel nedeni dış ticaret açığıdır. İthalatımız artarken ihracatımızda kapasitemizin sonuna gelindi. 2013'de ihracat artmadığı gibi, % 0,6 azaldı ve buna karşılık ithalat %7,6 arttı. Türk ekonomisinin çarpık yapısını basit bir örnek ile açıklayabiliriz Örneğin, .Demir-Çelik üreticileri 18 milyar dolarlık ithalat yapıp, 10 milyar dolarlık ihracat yapmaktadırlar. Makine ve cihaz üreten sektörün ithalatı 30 milyar dolar ve ihracatı 12 milyar dolardır. Kısacası üretimde kullanılan ara malı ve hammadde ithalatı için geçen yıl 182 milyar dolar ödenmiş ve bunun karşılığında, toplam ihracatımız 151 milyar dolar olmuştur.

Türkiye ihracat yapısında emek yoğun ve standart sermaye yoğun mallardan, eğitime ve inovasyona dayalı ileri teknoloji ağırlıklı malların imalat sanayi içersindeki payını artırmak zorundadır. İhraç ettiğimiz imalat sanayi ürünlerinde yüksek teknoloji ürünlerinin payı sadece %3,7 ve bu oran AB'de yaklaşık %20 dolayındadır. İleri teknoloji ağırlıklı malları üretebilmek için üst düzey insan sermayesine, seçkin eğitim kurumlarına ve donanımlı araştırma merkezlerine ihtiyaç vardır.

Kamu maliyesi

Türk ekonomisinin en başarılı olduğu bir alanda "kamu maliyesi"dir. Kamu maliyesinde sürdürülen disiplinli yaklaşım nedeniyle kamu borç stoku/GSMY'ya oranı %38'e düşmüştür. 2014'de yerel ve cumhurbaşkanlığı gibi iki önemli seçim olmasına rağmen mali disipline devam edileceği ve bütçe

açığının GSMH'ya oranının %-1,9 kalacağı tahmin edilmektedir.

Gelir Dağılımı ve İşsizlik

Türk ekonomisinin yıllardır süregelen iki önemli sorunundan birisi gelir dağılımındaki adaletsizliktir. 2011 yılı gelir dağılımı istatistiklerine göre, Türkiye'deki en üst düzeydeki %10'luk dilimin milli gelirden aldığı pay % 29 ve en üst düzeydeki %20'lik dilimin milli gelirden aldığı pay %45 dir. Bir başka deyişle, Türk hane halkının %80'i milli gelirin %55'ini almaktadır. Gini katsayısı ise 0.40dir. Ayrıca, göz önünde tutulması gereken diğer bir noktada Türkiye'de 2010 yılında nüfusun %16,9'u fakirlik sınırının altında yaşamaktadır.

Türk ekonomisinin ikinci sıradaki temel sorunu ise yapısal işsizliktir. Resmi rakamlara göre, ülkemizdeki işsizlik oranı yaklaşık %10 civarındadır. Tarım sektöründe çalışanların, toplam işgücü içersindeki payı %25,5 dir. Bu rakam AB ülkeleri karşılaştırıldığında çok yüksektir.

2014'e girerken Türk ekonomisi

2014 yılına girerken Türk ekonomisinin karşı karşıya bulunduğu sorunları kısaca özetlemek gerekirse: Yavaşlayan büyüme hızı, artış trendindeki enflasyon, cari işlemler açığı, adaletsiz gelir dağılımı ve işsizlik.

Türkiye'deki bazı çevrelerin 'Faiz yüksek olsun, döviz ucuz olsun, TL değerli olsun, iç tasarrufları artırmağa gerek yok, yüksek cari açığı böyle finanse etmeye hep devam edelim, sıcak parayla iş dönsün' şeklindeki görüşleri artık geçerliliğini yitirmiştir.

Kemal Derviş'i'nde belirttiği gibi ekonomiyi bekleyen diğer bir tehlikede "...Merkez Bankası, BDDK, Enerji Kurulu, Rekabet Kurulu, Kamu İhale Kurumu gibi ekonomiyi düzenleyen ve denetleyen kurumların teknik ve partizan siyasetten uzak konumlarından maalesef yeniden siyasete yaklaştırılmış olmaları. Kısım torba yasalarla, kısmen fiili uygulamalarla. 2001 reformlarının en önem-

NEWSLETTER

INTERNATIONALE

ZUSAMMENARBEIT

AUSGABE 2 | APRIL 2007

www.kas.de

li yapısal ayağı Türkiye’de ekonomiyi denetleyen ve düzenleyen kurumların günlük politikadan ayrılmasıydı. İyi işleyen bir piyasa ekonomisi için bu şart. Her vatandaş aynı muameleyi göreceğini bilmeli. Günlük piyasa işleyişine ve özel girişimin yatırım kararlarına siyasetin girmesi bir ülkeyi çökertir. Nitekim 90’lı yıllarda Türkiye’nin o kadar zor duruma gelmesinin önemli nedeni buydu. Uzun vadede ülkenin büyüme hızını düşüren bir olgu. Bence esas sorun bu, bunu düzeltmek lazım.”(Hürriyet,3 Şubat).

Türk ekonomisinin içinde bulunduğu tabloyu düzeltmek için siyasi istikrarın seçimler yoluyla tekrar sağlanması gerekmektedir. AB ile ilişkilerin tekrar yoğunlaştırılması ve hükümetin bütün dikkatini ekonomik sorunların çözümüne vermesi kaçınılmaz gözükmektedir.